

УДК 37:262.1

Розлуцька Галина Миколаївна
кандидат педагогічних наук, доцент
кафедри загальної педагогіки та педагогіки вищої школи
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»
м. Ужгород, Україна
galina.rozlutska@uzhnu.edu.ua

НАЦІОНАЛЬНО-ОРІЄНТАЦІЙНІ ДЕТЕРМІНАНТИ РОЗВИТКУ ОСВІТИ У СЕРЕДОВИЩІ МУКАЧІВСЬКОГО МОНАСТИРЯ НА ЗАКАРПАТТІ

Анотація. Актуальність проблеми визначається необхідністю докорінних змін у галузі виховання українців. Формування національної свідомості відбувається на тлі актуалізації інтересу та прояву патріотичних почуттів і переосмислення ставлення до історії, культури, релігії, традицій і звичаїв українського народу. Джерелом оновлення освіти може стати педагогічний досвід християнської церкви у Закарпатті. Своєрідність сучасної Закарпатської області визначається етноконфесійністю соціуму, географічним положенням – у центрі європейського континенту, традиційними культурно-історичними взаємозв'язками як із Західною, так і Східною Європою. Мета статті: в контексті національної орієнтації дослідити розвиток освіти в Мукачівському монастирі на Закарпатті. Використані загальнонаукові, системно-історичні та біографічні методи. Встановлено, що суспільно-політичні та соціокультурні детермінанти визначали національні орієнтири закарпатців та впливали на еволюцію педагогічної діяльності монахів Мукачівського монастиря.

Ключові слова: освіта, національна свідомість, монахи, Мукачівський монастир, Закарпаття.

Вступ. Сучасний динамічний розвиток українського суспільства вимагає докорінних змін у сфері виховання як багатокomпонентної та багатовекторної системи, яка визначає майбутнє Української держави. Формування національної свідомості нинішніх і прийдешніх поколінь, для яких батьківщина є запорукою самореалізації, відбувається на тлі актуалізації інтересу та прояву патріотичних почуттів і переосмислення ставлення до історії, культури, релігії, традицій і звичаїв українського народу.

Сьогодні, в умовах невизначеності, як ніколи потрібно залучати нові джерела для національного виховання громадян. При цьому необхідно враховувати, що існуючі освітні заклади втрачають монополію на загальновиховний простір. Усе відчутніше стає необхідність звернення до історичного досвіду християнської церкви, який відкриває нові можливості для освітньої сфери. На шляху до інтегрування у європейське співтовариство доцільно звернути увагу на ті регіони, які здійснювали культурно-освітню еволюцію поряд із сусідніми європейськими народами.

Складно знайти більш мультикультурний та поліконфесійний регіон, що за останні 100 років зумів побувати у складі семи держав, аніж Закарпаття. Своєрідність сучасної Закарпатської області визначається етноконфесійністю соціуму, географічним положенням – у центрі європейського континенту, традиційними культурно-історичними взаємозв'язками як із Західною, так і Східною Європою.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Розгляд питання започатковано в працях сучасних українських та зарубіжних науковців. Зокрема, проблемі формування національної свідомості українців на різних етапах історичного розвитку України в присвячено праці Е. Голубинського, М. Грушеского; комплекс питань культурного-історичного розвитку Закарпаття був предметом зацікавлення вітчизняних дослідників: Д. Данилюка, В. Кічери, М. Лучка, В. Микитася, С. Папа, Ю. Сака, С. Федяки, В. Феніча. Історію закарпатської церкви вивчали зарубіжні дослідники О. Баран, А. Пекар. Історія Мукачівського монастиря стала предметом наукових пошуків В. Кічери, В. Пагіри, М. Рагель, Теорія та практика церковної освіти Закарпаття частково представлена у працях В. Гомонная та І. Дацків.

Метою дослідження є в контексті національної орієнтації дослідити розвиток освіти в Мукачівському монастирі на Закарпатті. **Завдання дослідження:**

виявити суспільно-політичні та соціокультурні детермінанти національного самовизначення українців Закарпаття; простежити еволюцію навчально-виховного процесу у Мукачівському монастирі. **Методи дослідження.** При проведенні науково-дослідницької роботи використані загальнонаукові методи: аналіз, синтез, узагальнення, систематизація, реконструкція; системно-історичні: вивчення еволюції педагогічної діяльності монахів з огляду на суспільно-політичні та соціокультурні детермінанти; біографічний: вивчення й аналіз ідей, поглядів, особистого внеску ієромонахів, митрополитів, єпископів у розвиток теорії та практики національного шкільництва в певних суспільно-історичних обставинах.

Виклад основного матеріалу. Землі історичного Закарпаття ще до приходу угрів були заселені слов'янськими племенами (білими хорватами, сербами, волохами). У VI-IX ст. слов'яни розміщалися переважно у Верхньому Потиссі, що охоплює сучасні території Закарпаття, Східної Словаччини, північної частини Угорщини та північно-східної Румунії. Впродовж VIII – X ст. закарпатські землі входили до складу Болгарського царства та Великої Моравії, а також частково Руських князівств. Географічні межі нашого дослідження виходять за сучасне розуміння території Закарпатської області, зумовлюються релігійно-культурною спільністю жителів регіону відомого під різними назвами, як от: Карпатська Русь, Підкарпатська Русь, Угорська Русь, що входив у X-XI ст. до складу Київської Русі, а з XI ст. утворив комітати Унг, Берег, Угоч, Мараморощ, Сатмар, Саболч, Земплин і Шариш Королівства Угорщина, які підпадали під юрисдикцію Мукачівської греко-католицької єпархії до першого поділу (1818 р.).

Християнство на теренах історичного Закарпаття поширилось солунськими братами Кирилом і Мефодієм у другій половині IX-го століття. Князь Моравський Ростислав за згодою із сусідніми князями, зокрема з паннонським Коцелом, запросив з Візантії в імператора Михайла учителів, які могли б навчити народ християнської віри на слов'янської мови. У дослідженнях сучасного американського богослова А. Пекара вказано, що на Чернечій горі (Жорнива) поблизу Мукачева подібно до Київської та Псковських печер монахами була заснована печера, яка послужила предтечею Святомихайлівського монастиря [16, с.13]. Наведена думка підтверджується поглядами одного із перших мукачівських єпархіальних дослід-

ників М. Лучкая, який вважав кирило-мефодіївців та їх учнів послідовниками традицій Св. Василя Великого і зазначав, що Мефодій був монахом-василіанином, а пізніше висвятився Кирило [11, с.52-55]. В дослідженнях В. Кічери підтверджується, що термін «василіани» в розумінні типу організації монашого життя з'явилися значно пізніше, у XII ст. на Сицилії, а в Західній та Центральній Європі поширилися з другої половини XIII ст. [9, с.47]. Вважаємо, що у даному випадку наслідування василіанства варто розглядати як грецько-візантійську східну християнську традицію.

Поширення римо-католицької віри, християнства західного обряду пов'язане із ім'ям першого угорського короля Стефана I (997-1038 рр.). Шукаючи підтримки Римського Престолу король Стефан I послав абата Астріка, монаха ордену Св. Бенедикта з посольством до Папи Римського Сільвестра II. У результаті домовленостей, які відбулись у 1001 р. коронація Стефана I була освячена католицьким єпископом в Естергомі (тогочасна столиця), як наслідок, в Угорському королівстві розпочалось інтенсивне створення католицьких (римських) інституцій: держава була розділена на два архієпископати та 10 єпископств. Зауважимо, що позитивними детермінантами внутрішньої політики короля Стефана I по відношенню до автохтонного населення була віротерпимість і вимога організувати навчання при усіх релігійних інституціях.

Сучасні дослідження доводять, що християнські монастирі східних традицій, переважали до кінця XII ст. не тільки на закарпатських теренах, а й в Угорському Королівстві. Причин поліконфесійності кілька, наприклад, «Велика схизма» або розкол християнської церкви на католицьку і православну (1054 р.), падіння Константинополя (1204 р.), навала татар (1236-1342 рр.) та намагання угорських королів отримати підтримку Риму, тощо. Отже, до поч. XIV ст., коли територія історичного Закарпаття входила до Трансільванської дієцезії, було споруджено понад 50 римо-католицьких храмів. Із заходу розпочалось просування у східному напрямку католицьких монаших орденів, серед яких: тамплієри (м. Берегово), домініканці, францисканці, пауліканці (м. Кішберг, м. Тячево) [4, с.139]. Таким чином, виникли умови конкуренції двох гілок східного і західного християнства, що розділили християн на два табори.

З приводу часу заснування першого православного монастиря на території історичного Закарпаття в наукових колах немає однастайності через відсутність переконливих архівних джерел, але загально визнано, що це був монастир Св. Миколая на Чернечій горі поблизу м. Мукачева. Нам імпонують погляди зарубіжних дослідників історії закарпатської церкви (С. Папа, А. Пекара), які вважають, що монастир на Чернечій горі створено в XI ст. за участю київської княжної Анастасії Ярославівни, дружини угорського короля Андраша I [16, с.14-15; 15, с.462]. Після руйнації монастиря на Чернечій горі татарами в 1241 р. монахи розбіглися і тільки з приходом князя Корятовича та його підтримкою вдалося відбудувати монастир та відновити його діяльність. Конфесійно монастир ототожнюється із православ'ям, але у той час великої різниці в обряді не існувало, безсумнівно, що в монастирі проживали монахи-василіани, які були носіями східно-християнських (грецько-візантійських) традицій [9, с.48].

Культурні обміни у східнослов'янському ареалі відбувались і в напрямі між центром тогочасної України та Центрально-Східної Європи. Дослідник історії православної церкви Є. Голубинський аргу-

ментовано доводить, що київський князь Володимир запросив до Києва із угорських територій православних монахів Мойсея та Єфрема, які організували києво-печерську братію раніше відомого Антонія Печерського [6, с.127]. Ці думки підтримуються сучасними дослідженнями, зокрема, український історик С. Федака зазначає, що християнізація Закарпаття стала однією із передумов Володимирівського хрещення Київської Русі [4, с.10].

Підставою для визнання того, що Мукачівський монастир одразу став не тільки місійним осередком поширення християнства, а також центром освіти і духовності, носієм культурної слов'янської спадщини є те, що до наших днів дійшли уривки рукописів кирилицею датованих XII-XVI ст. – Мукачівські та Імстичівські євангелії і міней, грушівське «Життя Нифонта» та ін. [12]. Християнство у всі часи спиралось не слова і жести, а на тексти, спочатку рукописні, тобто завжди піклувалось про розвиток писемності та освіченості своєї пастви. Логічно розвиває цю думку В. Гомоннай вказуючи на значні потреби в освічених людях на Закарпатті вже в XI – XII ст., які навчались у місцевих монастирях [7, с.15].

Поряд із східно-християнською обрядовістю та кирилицею поступово з кінця XI ст. починаючи з південних та західних районів Закарпаття серед місцевого дворянства утверджувалась католицька віра та латинська мова, якою здійснювалось усе офіційне діловодство. Служба Божа латинською в католицьких храмах ототожнювались із державною політикою і реалізувались на місцях угорськими феодалами за правилом «чия влада – того й віра». Таким чином, увиразнилися станові, релігійні, національні та культурні відмінності, які ще більше загострилися із приходом до влади в 1301 р. Анжуйської королівської династії Капетингів.

Разом з тим, поширення католицизму сприяло організації шкіл при духовних центрах, де навчали окрім основ західного християнства, граматиці, риторичі, логіці т. зв. «тривіуму». Серед багаточисельних елементарних латиномовних шкіл вирізняється вищим рівнем вважається навчальний заклад створений в м. Ужгороді в 1384 р. при монастирі чернецкого ордену Св. Павла, в якому єзуїтські монахи готували вчителів та духовенство. Сучасні українські дослідники стверджують, що саме цей заклад став першим закладом професійної освіти на Закарпатті [3, с.46]. Зміцнилися генетичні зв'язки закарпатських українців із одноплеменниками зі сходу від Карпат у кінці XIV – поч XV ст. із приходом на Закарпаття Федора Корятовича, представника русько-литовського княжого роду. Як свідчать історичні джерела Ф. Корятович обміняв свої володіння на Поділлі в Угорському королівстві Жігмонда на Мукачево-Чинадівську дмінію та Маковицю, але здійснював управління березькою жупою під титулом князя подільського. Духовенство східного обряду, яке супроводжувало Ф. Корятовича активізувало національний дух закарпатців русинів-українців в період римо-католицького засилля феодалів-іноземців. За Д. Данилюком підтримка православних монастирів князем Корятовичем сприймалась місцевим населенням як прояв національної єдності українців акумульованої у культурних традиціях та вірі предків [2, с.30].

Питання достовірної ролі князя Корятовича в історії Мукачівського монастиря залишається дискусійним. Дослідники піддають сумніву достовірність дарчої грамоти (фундації) князя Корятовича від 8 березня 1360 р., вказуючи на втрати документів, масовість фальсифікацій, привабливість монастирського майна, тощо [18]. В праці М.Рагель зазначе-

но, що інтерпретації з грамотою Корятовича зумовлені неточностями у перекладі латинського слова «fundavimus», вжитого у грамоті, яку нібито в 1360 р. склав Ф. Корятович [17, с.18-19]. В історичних дослідженнях С. Папа підтверджується, що в Угорщині існувало понад 12 монастирів до фундації Федора Корятовича [15, с. 228-230]. Альтернативної думки притримувався український історик М.С.Грушевський, заважуючи, що мукачівський монастир заснований від часів непам'ятних, значно раніше появи в цих краях Ф. Корятовича [8, с.24]. Протилежні погляди В.Фенича, який аргументує результатами досліджень А.Годинки та А.Петрова, доводить сумнівність грамоти Корятовича [5, с.146].

В період Ф.Корятовича монахи вчили юнаків із місцевого населення читати й писати. Документальних джерел педагогічної діяльності в монастирі не збереглося через багаторазові знищення у пожежах монастирських документів. Піонером організаційного впорядкування освітньої діяльності мукачівських монахів, за висновками досліджень В.Пагирі, був ігумен Лука при якому в монастирі вівся літопис, працював скрипторій, переписувались книги, створювалась бібліотека [14, с. 11]. Релігійні книги на старослов'янській мові переписувались монахами у Мукачівському монастирі, а відтак поширювались по сільських церквах, багаторазово перечитувались і вивчалися мирянами. Таким чином, утверджуючи і спільну мову створювали відчуття й розуміння спільності русинів-українців на основі використання єдиної системи символів, що виступають духовною основою національної самоідентифікації. [2, с. 30].

Свято-Миколаївський монастир з кінця XV ст. по 1766 р. будучи резиденцією мукачівських греко-католицьких єпископів став осередком збереження української ідентичності, а його ігумени виконуючи роль духовних лідерів виступали речниками національних ідей. Грамотою від 31 липня 1491 р. першим мукачівським єпископом призначено монаха Йоана, на якого покладалась відповідальність за підготовку та висвячення духовенства єпархії. Юрисдикція Мукачівського єпископа була визнана на підставі грамот короля Фердинанта I (1551 р.) та графа Ю. Баторі (1556 р.), а монастир на Чернечій горі став центром творення української культури за Карпатами. Владі мукачівських єпископів підпорядковувались усі християнські інституції грецько-візантійської традиції [16, с.24].

У такому контексті слід відзначити, посилення боротьби за єпископську владу. У ній брали участь не тільки претенденти із православного духовенства, але й римо-католики, Егерські єпископи і Острогомські митрополити. А якщо врахувати втручання місцевих феодалів та короля з одного боку, а з іншого і Папи Римського, то можна зрозуміти складність пристосування монастирського життя до тогочасних суспільно-політичних реалій. Внаслідок Берестейської унії 1596 р. спостерігається намагання оновити монаше життя в інституціях східної традиції і пристосувати його до нових суспільних і еклізіальних реалій за зразком єзуїтських католицьких орденів. Незважаючи на орієнтацію у змінах на західну модель, метою було протистояння. На думку А.Пекара, на чернечих спільнотах Закарпаття нововведення відобразились централізацією та безкомпромисним підпорядкуванням місцевого духовенства, зокрема, архимандритів, ігуменів тим Мукачівському єпископу [16, с.25].

Активізувались національно-освітні ресурси, коли Мукачівський монастир з 1690 р. став фарватером організації закарпатських монастирів східно-

го обряду в Чин Св. Дієвим поштовхом до розвитку освіти стали реформи єпископа Івана Малаховського: створення постійного новіціату (чернечої школи), виокремлення підготовки світського кліру, опора на випуск слов'янської літератури [1, с.2]. Як слушно зазначає В.Кічера, через супротив місцевої влади реформи та латиністів, хоч і не були здійснені в повному обсязі, але справили надзвичайний вплив на збереження самобутності національної культури в духовному просторі закарпатських монастирів [10].

Тісні стосунки Мукачівської єпархії з Київською митрополією сприяли поширенню реформаторських ідей митрополита Київського, Галицького та всієї Руси Івана Веляміна Рутського (1574-1637 рр.) і архієпископа Полоцького Йосафата Кунцевича (1580–1623 рр.). Митрополит Рутський, враховуючи дискримінаційне положення української мови, вимагав, щоб монахи говорили та писали по-українськи, рекомендував зрозумілою для загалу, рідною мовою проводити службу і проповіді. Свідомо ставився до мовного питання засновник ордену Василіан архієпископ Кунцевич, власним прикладом популяризував рідну мову серед духовенства та вірян [9, с.53-54]. За таких обставин вдалось виробити дієвий механізм реорганізації монашого ордену Василіан в націєтворчу спільноту здатну до збереження східного обряду, який за умови відсутності національної держави ототожнювався з українством.

Історичний досвід переконує, що занепад монастирів визначається як несприятливими суспільно-політичними та соціально-економічними обставинами, так і браком освіти, духовним занепадом, нехтуванням дисципліною і усталеними нормами поведінки. Водночас, періоди піднесення, навпаки, характеризуються оновленням навчально-виховних засад. Тому вдосконалення освітньо-педагогічної діяльності стало пріоритетом удосконалення життя монахів Мукачівського монастиря. Джерельна база засвідчує активізацію розвитку шкільного навчання при Мукачівському монастирі в період єпископства Іоана Грегорович (1627 – 1632 рр.), який був людиною високоосвіченою, студіював богослов'є у Вільні, володів багатьма мовами. В школі навчалося 20 учнів із монахів та місцевого населення, перевага надавалась вивченню мов. Король Фердинанд I своєю грамотою зобов'язував організувати подібні школи в усіх монастирях [11, с. 249 – 250].

На противагу латинізації та окатоличенню в єзуїтських школах у монастирській школі на Чернечій горі зберігалась рідна мова, слов'янська культура, східний обряд. Про високий рівень мукачівської монастирської школи свідчать досягнення ієромонахів, національно свідомі просвітителі Закарпаття, серед яких найбільш відомі: філолог, письменник, педагог Арсеній Коцак (1737 – 1800 рр.) та історик Іоанікій Базилевич (1742 – 1821 рр.) та Анатолій Кралицький (1835–1894 рр.) та ін. Навчально-методичний досвід ієромонаха Мукачівського монастиря Арсенія Коцака реалізувався в близько 30 працях на церковнослов'янській і латинській мовах [13, с.36-45]. Натхненний патріотичними почуттями на захист «языка руського», ознайомившись із досягненнями українських вчених в галузі мовознавства, зокрема граматику Мелентія Смотрицького (1619 р.), А.Коцак створив підручник «Школа или училище граматки русской и прочих многообразных наук отроком належаших». Другий вдосконалений для школи Маріяповчанського монастиря має назву «Грамматика русская, сирічь правила извѣщательная и наставителная о слово-сложеніи слова языка славенского или русскаго во пользу общую и утвержденіе

всем свойственного языка». Сучасними українськими та словацькими науковцями виявлено п'ять варіантів граматики [2, с.63].

Наріжним каменем закарпатоукраїнської історіографії визнано працю І. Базиловича «Короткий нарис фундації Федора Коріятовича» (Кошице, 1799 р., 1805 р.), яка написана латиною і видана у двох книгах в Кошице (1799 р., 1805 р.). приступивши в 1784 р. до обов'язків ієромонаха Мукачівського монастиря Й. Базилович упорядкував фонди монастирської бібліотеки й єпархіального архіву, матеріал яких забезпечив джерельну базу його історичних розвідок. Навчально-методичні праці І. Базиловича по сьогодні перебувають у рукописах, це: «Бесіда или слово ко братіи о достоинстві иноков, о собственном конці тих-же, и обще о Чині Монашеском», «О богословіи нравоучительной или о любви и Законі Божіи», «Толкованіе Священія Литургіи, Новаго Закона истинниа Безкровниа Жертви, во славу Пресвятия и Неразділимиа Тройци, Отца, и Сина, и Святаго Духа, здателем Честним Отцем Іоанникієм Базиловичом, ЧСВВ, Протоигуменом, во літо 1815 сочиненое, во Монастирі Мукачевском» [13, с. 48].

Будучи ієромонахом Мукачівського монастиря Анатолій Кралицький підтримував зв'язки з іншими українськими землями, зокрема з галицькою інтелігенцією. Бібліографія наукових, публіци-

тичних і літературних праць Анатолія Кралицького налічує понад 400 позицій, які видрукувані у різних виданнях Будапешта, Відня, Москви, Санкт-Петербурга, Києва, Львова, на сторінках церковних закарпатських видань «Церковная газета» (1856—1858) і «Свѣтъ». Частина дописів видрукувана завдяки підтримці галицької інтелігенції у часописах «Слово», «Жите і слово». На підставі аналізу епістолярної спадщини А. Кралицького В. Кічера стверджує, що завдяки тісній співпраці з Я. Головацьким в Львові друкувалася уся необхідна продукція, оскільки на теренах історичного Закарпаття не було власної друкарні [10].

Висновки. У результаті дослідження встановлено, що суспільно-політичні та соціокультурні детермінанти визначали національні орієнтири та впливали на еволюцію педагогічної діяльності монахів Мукачівського монастиря на Закарпатті. Соціокультурна взаємодія із іншими етнічними українськими землями та європейські освітні запозичення створили унікальні умови навчання. З'ясовано, що в навчально-виховному процесі зміцнювались маркери національної свідомості – рідна мова, східна релігійна традиція, українська культура. Виявлено, що школа Мукачівського монастиря еволюціонувала за кількісними, організаційно-методичними, змістовими характеристиками.

References

1. Baran, O. (1968). *Tserkva na Zakarpatti v rokakh 1665 – 1691* [The Church in Transcarpathia in the years 1665-1691]. Rome: Bohoslovnia [in Ukrainian].
2. Danyliuk, D. (1997) *Istoriia Zakarpattia v biografiakh i portretakh (z davnikh chasiv do nachatku XX st.)* [History of Transcarpathia in biographies and portraits (from ancient times to the beginning of the XX century)]. Uzhhorod: VAT «Patent» [in Ukrainian].
3. Datskiv, I. (2013). Istorychni ta sotsialno-kulturni peredumovy formuvannia profesiinoi osvity u Zakarpatti [Historical and socio-cultural preconditions for the formation of professional education in Transcarpathia]. *Scientific Bulletin of Uzhhorod University. Series: pedagogy. Social Work*, 28, 45–48 [in Ukrainian].
4. Fedaka, S.D. (2013). *Z istorii khrystianstva na Zakarpatti* [From the history of Christianity in Transcarpathia]. Uzhhorod: Lira [in Ukrainian].
5. Fenysh, V. (2012) «Teodoriv darunok»: istorychni dyskursy ta komemoratyvni praktyky u poloni odniiei sumnivnoi hramoty [Theodorov's gift: historical discourses and comedy practices in captivity of one dubious letter]. *Naukovi zapysky Uzhhorodskoho universytetu. Serii: istorychno-relihiini studii* [Scientific Notes of Uzhhorod University, Series: Historical and religious Studies], 1, 140-158 [in Ukrainian].
6. Holubynskiy, E. (1901). *Istoriya russkoi tserkvy. Tom 1.* [History of the Russian Church. Volume 1]. Moscow: Unyversytetskaia typohrafiia [in Ukrainian].
7. Homonnai, V.V. (1997). *Shkola ta osvita Zakarpattia* [School and education of Transcarpathia]. Uzhhorod: Zakarpatskyi instytut metodyky navchannia i vykhovannia, pidvyshchennia kvalifikatsii pedahohichnykh kadriv [in Ukrainian].
8. Hrushevskiy, M.S. (1990). *Ocherk ystoriy ukraynskoho naroda* [Essay on the history of the Ukrainian people]. Kyiv: Lybid [in Ukrainian].
9. Kichera, V. (2008). *Kulturno-osvitnia diialnist monakhiv Mukachivskoho monastyrja na Zakarpatti* [Cultural and educational activity of monks of the Mukachevo monastery in Transcarpathia]. Unpublished Doctoral Dissertation. Uzhhorod: Uzhhorod national University [in Ukrainian].
10. Kichera, V.V. (2008). *Zasnuvannia i diialnist monastyriv Chynu Sviatoho Vasylia Velykoho na Zakarpatti (1733–1950 roky)* [Foundation and activity of the monasteries of the Order of St. Basil the Great in Transcarpathia (1733 - 1950)]. Retrieved from file:///Z:/User/Downloads/kulturno-osvitnia-diyalnist-monahiv-mukachivskogo-monastyrja-na-zakarpatti.pdf [in Ukrainian]
11. Luchkai, M. (2011). *Istoriia karpatskykh rusyniv v shesty tomakh. Tom IV. Istoriia mukachivskoi yeparkhii, napysana Mykhailom Luchkaiem* [History of Carpathian Rusyns in six volumes. Volume 4. The history of the Mukacheve diocese, written by Mikhail Luchkay]. Uzhhorod: Zakarpattia [in Ukrainian].
12. Mykytas, V. (1961). *Davni rukopysy i starodruky* [Ancient manuscripts and old books]. Lviv: Lvivsky Universytet [in Ukrainian].
13. Mykytas, V. (1964). *Davni rukopysy i starodruky* [Ancient manuscripts and old books]. Lviv: Lvivsky Universytet [in Ukrainian].
14. Pahyria, V.V. (1994). *Monastyri Zakarpattia (1360–1939 rr.)* [Monasteries of Transcarpathia (1360 - 1939)]. Vyd-vo Mukachivsko-Uzhhorodskoi pravoslavnoi yeparkhii [in Ukrainian].
15. Pap, S. (2002). *Istoriia Zakarpattia* [History of Transcarpathia]. Ivano-Frankivsk: Nova Zoria [in Ukrainian].
16. Pekar, A. (2014). *Narysy istorii tserkvy Zakarpattia. Tom III. Monashe zhyttia* [Essays on the history of the Transcarpathian church. Volume III.]. Uzhhorod: Uzhhorodska miska drukarnia [in Ukrainian].
17. Rehel, M. (2009). *Mukachivskiy monastyr na chernechii hori: istoriia i suchasnist* [Mukachevo monastery on monastic mountain: history and modern times]. Mukachevo: Karpatska vezha [in Ukrainian].
18. Sak, Y. (1996). *Hramoty v istorychnii pratsi Ioanikiia Bazylivycha* [Certificates in the historical work of Ioanikia Basilovich]. Uzhhorod: Karpatskyi kraj [in Ukrainian].

Список використаної літератури

1. Баран О. Церква на Закарпатті в роках 1665 – 1691 / Рим: Видавництво «Богословія». – 1968. – Т. XXXII. – Ч. 36. – 71 с.
2. Данилюк Д. Історія Закарпаття в біографіях і портретах (з давніх часів до початку XX ст.) [Текст] / Д. Данилюк / УжДУ. – Ужгород: ВАТ «Патент», 1997. – 289 с.
3. Дацків І. Історичні та соціально-культурні передумови формування професійної освіти у Закарпатті / І.С. Дацків // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Педагогіка. Соціальна робота. – 2013. - № 28. – С. 45 – 48.
4. Федака С.Д. З історії християнства на Закарпатті. – Ужгород: Поліграф-центр «ліра», 2013. – 188 с.
5. Феніш В. «Теодорів дарунок»: історичні дискурси та комеморативні практики у полоні однієї сумнівної грамоти. Наукові записки Ужгородського університету. Серія: історично-релігійні студії, Випуск 1. Ужгород: Вид-во УжНУ «Говерла», 2012.

- С.140 -158.
6. Голубинський Е. История русской церкви. Т.І. Период первый. Киевский или домонгольский. – Москва: Университетская типография, 1901. – 958 с.
 7. Гомоннай В. В. Школа та освіта Закарпаття / В.В. Гомоннай [та ін.]; Закарпатський ін-т методики навчання і виховання, підвищення кваліфікації педагогічних кадрів. – Ужгород: [б.в.], 1997. – 1997. – 248 с.
 8. Грушевський М.С. Очерк истории украинского народа / М.С. Грушевський. – К. : Либідь, 1990. – 398 с.
 9. Кічера В.В. Заснування і діяльність монастирів Чину Святого Василя Великого на Закарпатті (1733 – 1950 роки) : дис. ... канд. іст. наук : 07.00.01 /Віктор Васильович Кічера. – Ужгород : Ужгородський національний університет, 2008. – с. 233 с.
 10. Кічера В. Культурно-освітня діяльність монахів Мукачівського монастиря на Закарпатті [Електронний ресурс] // – Режим доступу: file:///Z:/User/Downloads/kulturno-osvitnya-diyalnist-monahiv-mukachivskogo-monastirya-na-zakarpatti.pdf. (останній перегляд: 30.01.2018)
 11. Лучкай М. Історія карпатських русинів: У шести томах. – Т. IV. Історія мукачівської єпархії, написана Михайлом Лучкаєм. Ужгород: «Видавництво «Закарпаття», 2011. – 472 с.
 12. Микитась В. Давні рукописи і стародруки. Ч. 1. – Львів: Вид-во Львівського університету, 1961. – 93 с.
 13. Микитась В. Давні рукописи і стародруки. Ч. 2. – Львів: Вид-во Львівського університету, 1964. – 82 с.
 14. Пагіря В.В. Монастирі Закарпаття (1360 – 1939 рр.). – Видавництво Мукачівсько-Ужгородської православної єпархії, 1994. – 116 с.
 15. Пап С. Історія Закарпаття. Т. II. – Івано-Франківськ: Нова Зоря, 2002. – 448 с.
 16. Пекар А. Нариси історії церкви Закарпаття. Т. III. Монаше життя. – Ужгород: КП «Ужгородська міська друкарня», 2014. – 224 с.
 17. Регель М. Мукачівський монастир на чернечій горі: історія і сучасність /Маргарита Регель. - Мукачево : Карпатська вежа, 2009. - 67 с.
 18. Сак Ю. Грамоти в історичній праці Іоанікія Базилевича // Карпатський край. – Ужгород, 1996. - № 5-7. – С. 101 -102.

Стаття надійшла до редакції 23.04.2018 р.
Стаття прийнята до друку 29.04.2018 р.

Розлукця Галина

кандидат педагогічних наук, доцент
кафедри общей педагогіки и педагогіки высшей школы
ГВУЗ «Ужгородский национальный университет»
г.Ужгород, Украина

НАЦИОНАЛЬНО-ОРИЕНТАЦИОННЫЕ ДЕТЕРМИНАНТЫ РАЗВИТИЯ ОБРАЗОВАНИЯ В УСЛОВИЯХ МУКАЧЕВСКОГО МОНАСТЫРЯ НА ЗАКАРПАТЬЕ

Аннотация. Актуальность проблемы определяется необходимостью коренных изменений в области воспитания украинцев. Формирование национального сознания происходит на фоне актуализации интереса и проявления патриотических чувств и переосмысления отношения к истории, культуре, религии, традиций и обычаев украинского народа. Источником обновления образования может стать педагогический опыт христианской церкви в Закарпатье. Своеобразие современной Закарпатской области определяется этноконфессиональностью социума, географическим положением - в центре европейского континента, традиционными культурно-историческими взаимосвязями как с Западной, так и Восточной Европе. Цель статьи: в контексте национальной ориентации исследовать образовательную деятельность монахов Мукачевского монастыря на Закарпатье. Используются общенаучные, системно-исторические и биографические методы. Установлено, что общественно-политические и социокультурные детерминанты определяют национальные ориентиры закарпатцев и влияли на эволюцию педагогической деятельности монахов Мукачевского монастыря.

Ключевые слова: образование, национальное сознание, монахи, Мукачевский монастырь, Закарпатье.

Rozlutska Galyna

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor
Department of General Pedagogic and Pedagogic of Higher School
State University «Uzhhorod National University»
Uzhhorod, Ukraine

THE NATIONAL ORIENTATION DETERMINANTS OF DEVELOPMENT OF EDUCATION IN CONDITIONS OF MUKACHEVO MONASTERY IN TRANSCARPATHTHIA

Abstract. The urgency of the problem is determined by the need for radical changes in the education of Ukrainians. The formation of national consciousness occurs on the background of the actualization of interest and the manifestation of patriotic feelings and rethinking the attitude towards history, culture, religion, traditions and customs of the Ukrainian people. The pedagogical experience of the Christian church in Transcarpathia can become the source of education renewal. The peculiarity of the modern Zakarpattia region is determined by the ethnoconfessionality of the society, the geographical location - in the center of the European continent, the traditional cultural-historical interconnections with both Western and Eastern Europe. The purpose of the article is to study the educational activity of monks of the Mukachevo monastery in Transcarpathia in the period before the union in the context of national orientation. In conducting the research work used general scientific, system-historical and biographical methods. As a result of the study, it was established that socio-political and socio-cultural determinants determined the national reference points of the Transcarpathians in the pre-monastic period and influenced the evolution of the pedagogical activity of the monks of the Mukachevo Monastery.

Key words: education, national consciousness, monks, Mukachevo monastery, Transcarpathia.